

УДК 336.647/.648"364"

JEL Classification: G32, M21, R51

DOI: <http://doi.org/10.34025/2310-8185-2024-1.93.14>

Наталя Ковальчук, к.е.н., асистент,
<http://orcid.org/0000-0001-7886-2485>
Чернівецький національний університет
ім. Ю. Федьковича, м. Чернівці

ДЖЕРЕЛА ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Анотація

Актуальність. Постановка проблеми. Війна в Україні поставила під загрозу продовольчу безпеку усього світу. Тому актуальною і важливою є оцінка джерел формування фінансових ресурсів сільськогосподарських підприємств з метою пошуку нових можливостей для фінансування аграрного бізнесу в Україні, результатом чого стане зменшення ризику настання глобальної продовольчої кризи в тому числі.

Мета дослідження – оцінка структури джерел формування фінансових ресурсів сільськогосподарських підприємств України та їх динаміки в умовах воєнного стану. **Методологія.** У процесі виконання дослідження використано аналітичний метод та метод порівнянь – при оцінці динаміки та структури джерел фінансування сільськогосподарських підприємств, метод побудови аналітичних таблиць – для узагальнення результатів аналізу, експертний метод – при визначенні проблем фінансового забезпечення сільськогосподарських підприємств України та обґрунтуванні пропозицій щодо їх вирішення.

Результати. Доступ сільськогосподарських підприємств до джерел фінансування на основі добросовісної конкуренції – вагомий чинник та стимул для подальшої діяльності. Основним джерелом фінансування для сільськогосподарських підприємств України наразі залишаються власні кошти, проте рівень самофінансування у 2022 році порівняно з 2021 роком суттєво зменшився, зокрема через воєнні дії, окупацію територій, скорочення експорту, порушення логістики. Війна та її негативні наслідки спричинили необхідність збільшення обсягу зовнішніх джерел фінансування, зокрема кредитних ресурсів, в тому числі через створення сприятливих умов кредитування на основі держпрограми «Доступні кредити 5-7-9%» у період дії воєнного стану та протягом місяця після його завершення. Розширюються можливості сільськогосподарських підприємств України щодо залучення джерел фінансування через отримання державних субсидій, цільових, субсидованих кредитних програм, позик і технічної допомоги від ЄС та інших міжнародних донорів.

Практичне значення дослідження полягає у формулюванні висновків щодо фінансового забезпечення сільськогосподарських підприємств в умовах воєнного

стану та можливостей збільшення його джерел, що є підґрунтям удосконалення політики управління фінансовими ресурсами таких суб'єктів господарювання як на макро-, так і на мікрорівні. **Перспективи подальших досліджень.** Діяльність сільськогосподарських підприємств в умовах воєнного стану та необхідність післявоєнної відбудови агросектора свідчить про перспективність подальших наукових розвідок щодо дослідження різноманітних джерел фінансування сільськогосподарських підприємств як чинника розвитку національної економіки, нарощення експортного потенціалу агросектору України, забезпечення продовольчої безпеки світу.

Ключові слова: воєнний стан, продовольча безпека, сільськогосподарські підприємства, джерела формування фінансових ресурсів, власний капітал, кредитні ресурси.

Кількість джерел: 13; кількість таблиць: 2.

Natalia Kovalchuk, Candidate of Economic Sciences,
Assistant Professor,
<http://orcid.org/0000-0001-7886-2485>
Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, Chernivtsi

FORMATION OF FINANCIAL RESOURCES OF AGRICULTURAL ENTERPRISES OF UKRAINE UNDER THE CONDITIONS OF MARTIAL LAW

Summary

The purpose of the article is to analyze the structure of the sources of the formation of financial resources of agricultural enterprises of Ukraine and to assess the influence of the state of war on their dynamics. In the course of the research, there were used methods: analytical method and method of comparisons – to assess the dynamics and structure of sources of financing of agricultural enterprises; the method of building analytical tables – for summarizing the results of the analysis; expert method – for determining the problems of financial support of agricultural enterprises of Ukraine and substantiating proposals for their solution.

The conducted research emphasizes the importance of the activities of agricultural enterprises to ensure food security of Ukraine and the world. In view of this, the access of agricultural enterprises to sources of financing based on fair competition is a significant factor and incentive for their further activity. It was found that the main source of financing for agricultural enterprises of Ukraine currently remains own funds, however, the level of self-financing in 2022 compared to 2021 significantly decreased, in particular due to military actions, occupation of territories, reduction of exports, and disruption of logistics.

The war and its negative consequences made it necessary to increase the volume of external sources of financing, in particular credit resources, including

through the creation of favorable lending conditions based on the state program "Affordable loans of 5-7-9%" during the period of martial law and within a month after its end. Opportunities for agricultural enterprises of Ukraine to attract sources of financing are expanding through the receipt of state subsidies, targeted, subsidized credit programs, loans and technical assistance from the EU and other international donors.

The activities of agricultural enterprises in the conditions of martial law and the need for post-war reconstruction of the agricultural sector indicate the perspective of further scientific research into the study of various sources of financing agricultural enterprises as a factor in development of the national economy, increasing the export potential of the agricultural sector of Ukraine, ensuring world food security.

Keywords: martial law, food security, agricultural enterprises, sources of financial resources, equity, credit resources.

Number of sources – 13, number of tables – 2.

Постановка проблеми. Згідно з даними USDA, до війни Україна забезпечувала 46% світового експорту соняшникової олії, 9% експорту пшениці, 17% ячменю та 12% кукурудзи на світових ринках. Відповідно до аналізу NASA Harvest, приблизно 22% сільськогосподарських угідь України, у тому числі 28% озимих і 18% ярих культур, знаходяться під контролем росії [1].

Наслідком цього є виникнення продовольчої кризи, адже Україна – вагомий постачальник основних зернових культур для всього світу. Особливо негативними є наслідки для африканських країн, в яких значно зріс дефіцит харчових продуктів. Проте зростання цін на продовольство відбулося у всьому світі, в тому числі і в країнах, які напряму не залежать від українського експорту.

Війна в Україні поставила під загрозу продовольчу безпеку усього світу. Безперечно, є чинники, які негативно впливають на функціонування сільськогосподарських підприємств в Україні та безпосередньо пов'язані із військовими діями, на які не можна в даний момент вплинути, як-от окупація земель, їх замінування, руйнування виробничих потужностей, порушення логістичних маршрутів тощо. Проте необхідно шукати додаткові можливості розвитку сільськогосподарських підприємств на територіях відносно безпечних, що не можливо без пошуку додаткових джерел їх фінансування та оптимізації їх структури. Саме наявність фінансових ресурсів – передумова та додаткова можливість

розвитку сільського господарства України в умовах війни. Тому актуальним і важливим є оцінка джерел формування фінансових ресурсів сільськогосподарських підприємств з метою пошуку нових можливостей для фінансування аграрного бізнесу в Україні, результатом чого стане зменшення ризику настання глобальної продовольчої кризи в тому числі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання фінансування сільськогосподарських підприємств та суб'єктів господарювання в цілому завжди викликали науковий інтерес, адже наявність фінансових ресурсів – необхідна передумова функціонування та ефективного господарювання підприємств. Проблеми низького рівня самофінансування вітчизняних суб'єктів господарювання досліджують Григораш О.В., Таран Н.О., Жданова О.М. [2], акцентуючи увагу на необхідності побудови змішаних систем фінансування, які б забезпечували, з одного боку, достатній рівень фінансової стійкості, а з іншого – високі показники ефективності. Особливості формування фінансових ресурсів в умовах фінансової кризи досліджує Журавльова Т. О. [3], розглядаючи фінансові ресурси з точки зору можливості їх використання для погашення платіжних зобов'язань. Варто відзначити, що з лютого 2022 року підприємства України функціонують в умовах воєнного стану, що є зовсім новим досвідом та потребує врахування особливостей формування фінансових ресурсів у таких умовах господарювання. Дослідженням цих питань з акцентом на дотримання відповідного рівня фінансової стійкості підприємств України присвячено праці Костенко Ю. О., Короленко О. Б., Гузь М. М. [4]. Дані дослідження окреслюють загальні проблеми формування фінансових ресурсів у нестабільних, кризових умовах господарювання, що стосується і сільськогосподарських підприємств в тому числі.

Актуалізація теми дослідження лежить в основі розгляду аграрного сектору України як джерела продовольчої безпеки. Клименко Н. Г. [5] вказує на ризики втрати джерел фінансування сільськогосподарських підприємств у випадку затяжних воєнних дій. Білоченко А. М. досліджує забезпечення

механізму ефективного кредитування сільськогосподарських підприємств, з огляду на його значну роль для розвитку аграрної галузі та національної економіки загалом [6]. Шушкова Ю. В., Кульчицький Я. Р. у рамках дослідження структури джерел фінансування сільськогосподарських підприємств також розглядають динаміку кредитних ресурсів довгострокового та короткострокового характеру як складових пасиву балансу, акцентуючи увагу на проблемах застосування поточних зобов'язань як вагомого джерела фінансування та на необхідність державної підтримки сільськогосподарських підприємств [7]. Конкретні інструменти державної фінансової підтримки аграрного сектора в умовах війни пропонує Вдовенко Л. О. [8]. Garafonova O., Zhosan H., Khudolei V., Tyukhtenko N., Tymkiv I. пропонують стратегічну модель та потенційні джерела фінансування післявоєнного відродження сільськогосподарських підприємств на деокупованих територіях, наголошуючи на необхідності об'єднання зусиль держави, регіонів, інвесторів для фінансування сільськогосподарських підприємств [9].

При цьому зазначимо, що більшість дослідників приділяють увагу державній підтримці сільськогосподарських підприємств у контексті їх фінансування. Проте діяльність сільськогосподарських підприємств в умовах воєнного стану та необхідність післявоєнної відбудови агросектора свідчить про перспективність подальших наукових розвідок щодо дослідження різноманітних джерел фінансування сільськогосподарських підприємств як чинника розвитку національної економіки, нарощення експортного потенціалу агросектору України, забезпечення продовольчої безпеки світу.

Мета статті – проаналізувати структуру джерел формування фінансових ресурсів сільськогосподарських підприємств України та оцінити вплив воєнного стану на їх динаміку.

Виклад основного матеріалу. В умовах війни росії проти України сільське господарство зіткнулося з новими викликами, яких і до цього було чимало, зокрема: незадовільна кількість та низька якість матеріально-технічних засобів для аграрного виробництва (у тому числі засобів захисту рослин та добрив);

високі ціни на продукцію сільськогосподарського виробництва; зміна кліматичних умов; негативні наслідки, спричинені пандемією COVID-19.

З лютого 2022 року новими викликами для сільськогосподарських підприємств стали: погіршення логістики, блокування ринків збуту сільськогосподарської продукції, зменшення посівних площ та погіршення стану ґрунтів, імпортозалежність галузі, унеможливлення функціонування морських портів України та низька спроможність залізничного та інших видів транспорту, руйнування інфраструктури агропромислового виробництва, переробки та зберігання сільськогосподарської продукції [8].

За даними Міністерства аграрної політики та продовольства України, через війну площа земель під посіви 2022 року зменшилася на 3,5 млн га в зоні активних бойових дій. Військова агресія росії унеможливила функціонування морських портів України, через які здійснювалося близько 90% експорту сільськогосподарської продукції. За даними міністерства, сьогодні залізничним транспортом перевозять до 20 тис. тонн зерна на день, раніше ж через морські порти проходило близько 150 тис. тонн [10].

Особливістю сільського господарства є його ресурсомісткість, тривалий виробничий цикл та період обігу коштів, саме тому підприємствам у цій сфері необхідні постійні та стабільні джерела фінансування, які б дозволили підтримувати на належному рівні технічний рівень та виробничий цикл. В умовах воєнного стану сільськогосподарські підприємства змушені «виживати» та знаходити відповідні джерела фінансування. Динаміку загальної суми джерел формування фінансових ресурсів та їх складових демонструє табл. 1.

Загальна сума джерел фінансових ресурсів сільськогосподарських підприємств України станом на кінець 2022 року склала 1 428 561млн грн, що на 7,2% більше рівня кінця 2021 року. При цьому обсяг поточних зобов'язань і забезпечень як джерела формування фінансових ресурсів у 2022 році зріс на 15,38% порівняно з 2021 роком, а довгострокових

зобов'язань і забезпечень – на 14,32%. В цілому можна відзначити посилення ролі позикового капіталу як джерела фінансування сільськогосподарських підприємств України у 2022 році порівняно з попереднім роком.

Таблиця 1

Динаміка джерел формування фінансових ресурсів сільськогосподарських підприємств України, %*

Рік	Темп приросту (+,-) у % по відношенню до попереднього року			
	Власний капітал	Довгострокові зобов'язання і забезпечення	Поточні зобов'язання і забезпечення	Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття
2014	4,72	46,51	45,04	30,23
2015	68,01	8,16	110,60	-34,19
2016	34,38	-9,29	224,69	6,72
2017	18,26	-4,71	-62,63	-15,41
2018	10,69	39,41	0,20	56,99
2019	8,35	13,26	-0,99	-28,57
2020	17,16	-17,40	6,66	39,32
2021	30,07	12,81	4,25	-25,66
2022	1,81	14,32	15,38	0,84

*Джерело: розраховано автором на основі [11].

Власні фінансові ресурси як джерело фінансування сільськогосподарських вітчизняних підприємств України протягом 2021-2022 року зросли на меншу величину порівняно з позиковим капіталом – на 1,81% та відсоток їх зростання був незрівняно меншим, ніж у 2021 році (у 2021 році показник зріс порівняно з 2020 роком аж на 30,07%). І 2014 рік, і 2022 рік ознаменувався вторгненням росії в Україну, проте варто відзначити, що у 2022 році воно набуло всеохоплюючого характеру. І саме ці 2 роки протягом останнього десятиліття ознаменували найменший приріст власних фінансових ресурсів сільськогосподарських підприємств.

Згортання виробництва, значні втрати майна, релокація підприємств, знищення майна та необхідність у зв'язку із цим

здійснення додаткового фінансування зумовило зростання потреби у позикових коштах.

Так, сума довгострокових зобов'язань і забезпечень як джерела формування фінансових ресурсів збільшилась у 2022 році на 14,32%. Достатньо високим є приріст поточних зобов'язань і забезпечень – 15,38% порівняно з попереднім роком. Структуру джерел фінансування сільськогосподарських підприємств України відображає табл. 2.

Таблиця 2

Структура джерел фінансування сільськогосподарських підприємств України, %*

Рік	Питома вага			
	Власний капітал	Довгострокові зобов'язання і забезпечення	Поточні зобов'язання і забезпечення	Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття
2014	41,97	16,12	41,89	0,02
2015	40,14	9,93	49,92	0,01
2016	24,03	4,03	71,94	0,00
2017	47,86	6,48	45,65	0,01
2018	49,10	8,36	42,53	0,01
2019	50,74	9,02	40,23	0,01
2020	54,17	6,79	39,03	0,01
2021	59,23	6,48	34,29	0,00
2022	56,22	6,91	36,86	0,00

*Джерело: розраховано автором на основі [11].

Беручи до увагу структуру джерел фінансування сільськогосподарських підприємств, можна відзначити нормальний стан фінансової стійкості, якому відповідає частка власного капіталу у загальній сумі фінансових ресурсів на рівні більше 50%. Проте варто відзначити й те, що роль власного капіталу як джерела фінансування у 2022 році дещо зменшилась (із 59,23% у 2021 році до 56,22% у 2022 році), хоча, починаючи з 2017 року і до 2021 року, питома вага власного капіталу у структурі джерел фінансування зростала.

Вагомим чинником зменшення власних фінансових ресурсів стало зниження рівня доходу сільськогосподарських підприємств у зв'язку із скороченням експорту сільськогосподарської продукції у 2022 році порівняно з 2021 роком. Так, експорт продуктів рослинного походження зменшився з 15538 до 13478,5 млн дол. США, жирів та олії тваринного або рослинного походження – з 7037,2 до 5949,4 млн дол. США, готових харчових продуктів – із 3788,5 до 2947 млн дол. США. Зростання відбулось лише з показника «експорт живих тварин, продуктів тваринного походження» - із 1345,2 до 1472,4 млн дол. США [11]. Збільшення експорту продукції тваринництва не перекрило негативну динаміку інших показників та було зумовлене не підвищенням ефективності господарювання, а бажанням реалізувати наявні активи у зв'язку із наростаючими ризиками воєнних дій, що матиме ще в майбутньому дуже негативні наслідки для галузі. Негативно на дохідності сільськогосподарських підприємств позначилось і порушення ритмічності виробництва через перебої електропостачання.

Власні фінансові ресурси завжди характеризувалися таким суттєвим недоліком, як нестача, тим більше даний дефіцит відчувається нині внаслідок дії вищеперерахованих чинників. Тому логічним є збільшення позикового капіталу як джерела фінансування сільськогосподарських підприємств. Відповідно, структура джерел фінансування сільськогосподарських підприємств демонструє у 2022 р. збільшення питомої ваги довгострокових зобов'язань і забезпечень та поточних зобов'язань і забезпечень як джерел формування фінансових ресурсів.

Значна частина фінансових ресурсів сільськогосподарських підприємств формується за рахунок поточних зобов'язань, вагома частина яких – за рахунок кредиторської заборгованості, яка дозволяє формувати активи за рахунок засобів інших підприємств, бюджету, різноманітних фондів тощо.

Підприємства галузі сільського господарства залучають переважно кредитні ресурси до 1 року, тобто короткострокові. До повномасштабного вторгнення росії питома вага наданих кредитів сільськогосподарським підприємствам у загальному

обсязі наданих кредитів була достатньо не великою (середній показник протягом 2014-2021 років тримався на рівні 7%, найвищий показник у 2020 р. – 9,3%, найнижчий показник у 2015 – 5,8%) [12]. 2022 року показник суттєво зріс у зв'язку зі змінами щодо умов кредитування аграріїв у рамках держпрограми «Доступні кредити 5-7-9%» у період дії воєнного стану та протягом місяця після його завершення.

Ці зміни передбачають додаткові можливості підтримки сільськогосподарських товаровиробників, у тому числі для забезпечення фінансування ними посівних робіт. Уряд встановив максимальний розмір державної гарантії за портфельними кредитами до 80% та передбачив додаткову фінансову підтримку малого та середнього агробізнесу у вигляді компенсації відсоткової ставки за кредитами до 50 млн грн [13].

Варто відзначити максимальне сприяння у наданні банківського кредиту з боку банківських установ, зокрема шляхом скасування необхідності нотаріального завірення договорів застави, скорочення бюрократичних умов при формуванні пакета документів на отримання кредиту.

Необхідно зазначити, що ефективне кредитування сільськогосподарських підприємств наразі є об'єктивною потребою через низку причин, зокрема:

- дозволяє впроваджувати нові технології, забезпечувати стабільність поставки продукції на ринок, динамічно розвиватись;

- сприяє ефективному розвитку та підтримці територіальних громад, в яких розташовані сільськогосподарські підприємства, за рахунок збільшення чисельності робочих місць, приросту доходу населення;

- має наслідком приріст валютних надходжень до країни через зростання експорту;

- допомагає сільськогосподарським підприємствам збільшити ефективність виробництва та продуктивність праці, забезпечивши доступ до необхідних ресурсів та обладнання.

Можливість сільськогосподарських підприємств подати заявку на отримання державних субсидій, цільових,

субсидованих кредитних програм, позик і технічної допомоги від ЄС та інших міжнародних донорів на онлайн-платформі «Державний аграрний реєстр» – вагомий сектор залучення зовнішніх фінансових ресурсів та «виживання» і розвитку в сучасних умовах господарювання.

Висновки. У сучасних умовах воєнного стану сільськогосподарські підприємства України щодня стикаються із щораз новими викликами, що позначається на їх фінансовому потенціалі, на можливості залучення фінансових ресурсів із зовнішніх та внутрішніх джерел. Варто відзначити, що така ситуація несе загрози і збитки не лише для інвесторів та власників капіталу, але і ставить під загрозу продовольчу безпеку у всьому світі, особливо в африканських країнах. Тому доступ сільськогосподарських підприємств до джерел фінансування на основі добросовісної конкуренції – вагомий їх чинник та стимул для подальшої діяльності.

Наразі для сільськогосподарських підприємств основним джерелом фінансування залишаються власні кошти, проте рівень самофінансування порівняно з 2021 роком суттєво зменшився, зокрема через воєнні дії, окупацію територій, скорочення експорту, порушення логістики. Війна та її негативні наслідки спричинили необхідність збільшення обсягу зовнішніх джерел фінансування, зокрема кредитних ресурсів, в тому числі через створення сприятливих умов кредитування на основі держпрограми «Доступні кредити 5-7-9%» у період дії воєнного стану та протягом місяця після його завершення.

Розширюються можливості сільськогосподарських підприємств України щодо залучення джерел фінансування через отримання державних субсидій, цільових, субсидованих кредитних програм, позик і технічної допомоги від ЄС та інших міжнародних донорів.

Перспективи подальших досліджень. З огляду на значення сільськогосподарських підприємств для забезпечення продовольчої безпеки України і світу, а також на необхідність функціонування сільськогосподарських підприємств в умовах війни, питання пошуку додаткових джерел фінансування таких

суб'єктів господарювання є актуальними і потребують подальших досліджень.

Список використаних джерел:

1. Світ перебуває на початку продовольчої кризи, або який врожай вангує NASA Harvest Україні. URL: <https://kurkul.com/spetsproekty/1338-svit-perebuvaeye-na-pochatkoviy-stadiyi-prodovolchoyi-krizi-yakiy-vrojaj-vanguye-nasa-harvest-ukrayini>
2. Григораш О. В., Таран Н. О., Жданова О.М. Формування фінансових ресурсів підприємств України. *Економіка і суспільство*. 2017. №13. С. 1072-1077.
3. Журавльова Т. О. Формування фінансових ресурсів підприємства в умовах кризи. *Економіка та держава*. 2020. №3. С. 42-45.
4. Костенко Ю. О., Короленко О. Б., Гузь М. М. Аналіз фінансової стійкості підприємства в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2022. Випуск 43. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1758> (дата звернення 10.10.2023).
5. Клименко Н. Г. Забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану: стан, проблеми, перспективи. *Публічне управління і адміністрування в Україні*. 2022. Випуск 30. С. 128-132.
6. Білоченко А. М. Кредитування аграрного сектору України в умовах війни. *Економіка та суспільство*. 2023. Випуск 48. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2186/2113> (дата звернення 10.10.2023).
7. Шушкова Ю. В., Кульчицький Я. Р. Джерела фінансування сільськогосподарських підприємств. *Innovation and Sustainability*. 2022. №3. С. 165-175.
8. Вдовенко Л. О. Інструменти державної фінансової підтримки аграрного сектора в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2022. Випуск 44. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1871/1803> (дата звернення 10.10.2023).
9. Garafonova O., Zhosan H., Khudolei V., Tyukhtenko N., Tymkiv I. Strategic model and potential sources of financing for the post-war revitalization of agricultural enterprises in the de-occupied territories. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*. 2023. Volume 2 (49). Pp. 207-218.
10. Як працює аграрний бізнес в умовах війни. URL: <https://zn.ua/ukr/ariculture/jak-pratsjuje-aharnij-biznes-v-umovakh-vijni.html>
11. Державна служба статистики : веб-сайт. URL: <https://ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 10.10.2023).
12. Міністерство аграрної політики і продовольства України : веб-сайт. URL: <https://minagro.gov.ua> (дата звернення: 10.10.2023)
13. Про внесення змін до постанов Кабінету Міністрів України від 24 січня 2020 р. №28 та від 14 липня 2021 р. №723 : Постанова Кабінету Міністрів України від 12 березня 2022 року № 274. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/274-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 10.10.2023).

References:

1. The globe is at the beginning of food crisis or what yield NASA Harvest forecasts for Ukraine. URL: <https://kurkul.com/spetsproekty/1338-svit-perebuvaeye-na-pochatkoviy-stadiyi-prodovolchoyi-krizi-yakiy-vrojaj-vanguye-nasa-harvest-ukrayini> (Accessed at 10 October 2023) (in Ukr.).
2. Hryhorash, O.V., Taran, N.O., Zhdanova, O.M. (2017). Formation of financial resources of Ukrainian enterprises. *Ekonomika i suspilstvo [Economy and society]*, vol. 13, pp. 1072-1077 (in Ukr.).

3. Zhuravlova, T.O. (2020). Formation of financial resources of the enterprise in crisis conditions. *Ekonomika ta derzhava [Economy and the state]*, vol. 3, pp. 42-45 (in Ukr.).
4. Kostenko, YU.O., Korolenko, O.B., Huz, M.M. (2022). Analysis of the financial stability of the enterprise in the conditions of martial law. *Ekonomika i suspilstvo [Economy and society]*, vol. 43. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1758> (in Ukr.).
5. Klymenko, N.H. (2022). Ensuring food security under martial law: state, problems, prospects. *Publichne upravlinnia i administruvannia v Ukraini [Public management and administration in Ukraine]*, vol. 30, pp. 128-132 (in Ukr.).
6. Bilochenko, A.M. (2023). Lending to the agricultural sector of Ukraine in wartime conditions. *Ekonomika i suspilstvo [Economy and society]*, vol. 48. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2186/2113> (in Ukr.).
7. Shushkova, YU.V., Kulchytskyi, YA.R. (2022). Sources of financing of agricultural enterprises. *Innovation and Sustainability*, vol. 3, pp. 165-175 (in Ukr.).
8. Vdovenko, L.O. Instruments of state financial support of the agricultural sector in the conditions of martial law. *Ekonomika i suspilstvo [Economy and society]*, vol. 44. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1871/1803> (in Ukr.).
9. Garafonova, O., Zhosan, H., Khudolei, V., Tyukhtenko, N., Tymkiv, I. (2023). Strategic model and potential sources of financing for the post-war revitalization of agricultural enterprises in the de-occupied territories. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*, vol. 2 (49), pp. 207-218.
10. How agrarian business works in war conditions. URL: <https://zn.ua/ukr/ariculture/jak-pratsjuje-ahrnij-biznes-v-umovakh-vijni.html> (Accessed at 10 October 2023) (in Ukr.).
11. State Statistics Service. URL: <https://ukrstat.gov.ua> (Accessed at 10 October 2023) (in Ukr.).
12. Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine. URL: <https://minagro.gov.ua> (Accessed at 10 October 2023) (in Ukr.).
13. On making changes to the resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated January 24 2020 №28 and to the resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated July 14 2021 №723, Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated March 12 2022 №274. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/274-2022-%D0%BF#Text> (Accessed at 10 October 2023) (in Ukr.).